

Szilágyi Szilvia Sisso MINDENKI A SAJÁT ARCÁBAN

interjú FRENÁK PÁLLAL

Frenák Pál, táncos-koreográfus, több mint harminc éve van a pályán. Energikus, technikás, szürrealis, absztrakt városi terekben játszódó darabokat készít, stílusa jól felismerhető, következetes alkotó, így a hazai "kortárs klasszikusok" közé tartozik. Párizsban dolgozott, majd 1999-ben a Tricks & Tracks című darabjával vitathatatlan sikert aratott Budapesten is. Azóta rendszeresen van bemutatója itthon, és társulata nagy része már magyar táncosokból áll. Legutóbbi, "Instinct - Soha, vagy..." című munkája, mint a 2007-es év legjobb kortárs tánc-előadása Lábán-díjat kapott.

Két, nem túl nagy visszhangot kapott szólo után, mennyire ért meglepetésként a Lábán-díj?

• Az elmúlt pár év nem igazán kedvezett az együttesnek, ezért volt bennem valami bizonyítási vágy, hogy hozzam a maximumot. Ennek ellenére meglepett a díj, mert úgy éreztem, nem tudok konstruktívan építkezni, hiszen levették a támogatásunkat hétmillió forinttal, két táncos is távozott a tervezési bizonytalanságok és a fizetés miatt. Meg aztán voltak sajnos félrecsúszott, kultúrpolitikai törekvéseim, miközben idővel rájöttem, hogy - bár nem adom fel azt az elképzelésemet, hogy egyenrangú művészeti ágának kell tekinteni a kortárs táncot - jobb, ha az alkotással foglalkozom. Amikor elkezdtem vaktában lövöldözni az elkeseredéstől, akkor rájöttem, hogy nincs mit tenni amíg a táncművészet nincs a helyén, így visszahúzódtam az alkotómunkába.

Ami a munkáid minőségét illeti, azért biztos lehettél a művészi pozíciódban.

• Nagyon kettős dolog ez, mert az elismerések nyilván segítenek, hogy megküzdjek a művészetemért, ugyanakkor elkeserítő ezzel együtt a létkérdéseken gondolkodni folyamatosan. Alapvetően mindig meg voltam győződve arról, hogy törekény a helyzetem, ezért tudok minél mélyebben elmerülni a kreativitásomban. Hogyan szervezed, építed most a társulatod?

• Remélem, hogy a Lábán-díj után a pályázatok is beindulnak egy kissé és a művészi munkánk színvonalához képest fognak bennünket támogatni.

Az alapkritériumnak, miszerint építő törekvések kellene a kortárs táncban, szerintem eddig is megfeleltam. A szememre hányták, hogy az előző években pusztán két szólo darabot csináltam. Csak azt nem vettem figyelembe, hogy egyrészt külföldön turnézott a társulat, vitte a magyarok hírére a világban, ami nem kis dolog, másrészt a MilAn című darabba rengeteg energiát tettünk bele: a scenográfiája nagyon különleges, táplálkozik is belőle a mostani darabom.

Egy-egy szólo után több erőm jut az együttesre, s egy relatíve kisebb előadás jobban eljuthat vidéki színházakba, változhat vele a társulat profilkja egy keveset, s nemzetközi szólófesztiválokra is részt vehetünk vele. Fontos, építő törekvésnek tartom, hogy lehetőséget adok fiatal táncosoknak: nem a biztosra hajtok, tanulni akarok tőlük is, ahogy a tanítványaimtól, akár siketnémák, akár autisták voltak, mindig tanultam valamit, amit beépíthetek a saját művészetembe. Lille-ben az idén lesz egy kulturális fesztivál, ahol sikerült elérnem, hogy egy hétvége a magyar kortárs táncról szóljon: igyekszem a nemzetközi szcénában is mutatni magunkat, és ennek jó visszahatása van a magyar kortárs tánc helyzetére is. Azt mindenki tudja, hogy az együttesemnek mindig is erőssége volt a nemzetközi ismertség. Nem érttem sosem, hogy miért nem lehet ezt itthon az úgynevezett kultúrpolitikának elfogadnia.

Szerintem, ha hivatalosan nem is érzed az elismerést, a szakma számon tart és főleg a fiatalabb generációt sikerült bátorítanod. Gondolok itt a merész térhasználatra, az előadások tempójára például: ennek nyomait én kifejezetten felfedezem a mai előadások egy részében, főleg persze azok esetében, akik a társulati tagjaid is voltak valaha.

• Amikor a Tricks & Tracks-szel bemutatkoztunk, akkor belendült valami a magyar táncéletben, és szerintem is sok koreográfus van, aki nem is közvetlenül, de átvett valamit tőlünk, ha mást nem azt, hogy bátran hozzá lehet nyúlni a térhez, a fényhez. Szerintem az sem baj, ha az idősebb generáció bevallja, hogy van hatása egymásra. Minimális mértékben ez elkerülhetetlen. Nekem Bozsik Yvette és Kovács Gerzson Péter fontos alkotó például, és remélem, hogy én is hatottam rájuk valamennyire. Yvette-tel dolgoztam is együtt, Gerzson munkáit pedig nagyon kedvelem.

Mondhatjuk, hogy az Instinct valamiféle Frenák-esszencia?

• A franciák azt mondják. A MilAnnál eljutottam már valahova, ami visszavezetett a Gördeszkák című darabomhoz. Arra mindenképp rájöttem, hogy igaz amit mondanak, hogy magam körül forgok, de spirálisan felfelé megyek talán, mindig rakódik rám valami. Negatív előjellel is szokták emlegetni, hogy magamtól idézek, de, ha megnézed a jelentősebb művészeket, nem ugyanazt csinálja mind? Nagy József például ezért jól felismerhető. Az Instinct című munkában úgy érzem, hogy a MilAn intimitása teremtődik meg újra egy globálisabb térben, a párkapcsolatok relációjában, de ugyanakkor el is rugaszkodik ettől.

Nekem kellett ahhoz a MilAn, hogy létre tudjam hozni az Instinctet. Lemondtam viszont a megszokott eszközeimről, más a scenográfia, bár ugyanúgy destabilizált a tér, mégis magasabb fokozat, és az élőzene használata is teljesen új dolog. Új mozgásformákat találtam, amiket ki lehet élni pszichésen és fizikailag. Mi volt a személyes indíttatás?

• Az, hogy lenyugodott bennem valami, nyugodtabban tudok rálátni az előző műveimre, kevésbé vagyok az emocionális határvonalon. De ugyanakkor a kemény valóságban keresztül jutok ehhez a lelki nyugalomhoz, illúzió a fantázia. Megtalálom benne, ami mindig is voltam, ami ötven éve vagyok.

Még az idő is megáll, ami a MilAn-ban már lelassult. Mindent egybevetve, az én életem kellett ahhoz, hogy megcsináljam ezt a darabot, ugyanakkor nem tehettem bele közvetlenül a velem történeteket, mert az önrömbölés lett volna, de perspektívát tudtam adni, amivel nekem is könnyebb túllépni a sorsomon.

Az életciklusok jelennek meg itt, a díszlet egy kör tulajdonképpen, a tánc ösztönös és tudatos.

Az arc teljes eltakarása is újdonság tőled.

• A maszkokban a saját arcunkat öntöttük ki, így mindenki a saját arcában táncol arc nélkül. Furcsa paradoxon. Nelson azt mondta ma délután, hogy néha kívülről látja magát, miközben önmagából néz kifelé. A maszk progresszívebbé teszi a mozgást is, a testi kommunikációt felerősíti.

A néző számára pedig milliónyi arc jelenik meg, és ebben az arctalanságban, millió lélek láthatja meg önmagát.

Az Instinctnek ez a harmadik verziója, és úgy tűnik egyre érettebb az előadás.

• A szükségyszerűség írja át a koreográfiát: Várnagy Kristóf például egyik napról a másikra, váratlanul kiszállt. A Cirque Du Soleil csillogásával, anyagi hátterével nem tudok vetélkedni, az biztos. Így került be Viktória, aki ilyen értelemben egy véletlenszerű "baleset", de ahogy Francis Bacon mondta, a balesetek fantasztikus véletleneket produkálnak. Egy plusz nő szereplő a fiú-társaságban átalakította az egészet egy kicsit, és a nemiség kettőssége felé vitte el a hangsúlyokat. Ádám már Zoli sérülésekor beugrott egyszer a szerepébe, így az nem volt neki meglepetés. Nagyon sokat tanulok tőlük is, sokszor teljesen véletlenül találunk rá olyan kifacsart mozdulatokra, amelyekre azt mondom, hogy ez nekem kell, tegyük bele a darabba, ha az adott táncos képes megcsinálni még egyszer.

A Lábán-díjjal járó összeget egy következő munkára kell fordítani. Mi lesz jövőre?

• Alapvető célom az együttes-építés, hogy ténylegesen le tudjak szerződtetni hat táncost, és stabil adminisztrációnk legyen. Az Instincttel turnézunk egy keveset, Lille-ben, Brugge-ben, és remélhetőleg Németországban is. Kell vagy egy év, amire egy darab beindul. A következő munkámat az Instinctből csinálom természetesen, csak most átmegegyek intimbe. Szétszedem a helyzeteket, fragmentálok az egészet, duók és triók lesznek különállóan, intímabb szférában, más térben. Megpróbálok jobban az egyénre koncentrálni, megmutatni, hogy mi él belül abban az emberben, aki ebben a darabban szerepelt. Szeretnék ezúttal vízzel dolgozni, mint alap-térformával, mélységgel.

Hol tartózkodsz többet, Párizsban, vagy Budapesten? Hogyan oldod meg a kétlakiséget?

• Egyre nehezebben és most nagyon sokat kell itt lennem. Bizonyítanom kell, hogy magyar vagyok. Pedig tulajdonképpen mindegy, hogy hol tartózkodom, ha közben megalkotok valamit. Kurtág Györgyöt sem kérdezik meg, hogy éppen hol van, mert bárhol van, képviseli a művészeti ágat, amelyhez tartozik és képviseli a minőséget.

Koren Zsolt KERÜLNI A KÉNYSZERES ÖNISMÉTLÉST

interjú PATÁKY KLÁRIVAL

Mit igazol vissza, mennyiben érvényes reagálás a Lábán-díj?

• Akik adták, számomra nagyon fontos személyek, noha nem tudható mindig minden zsűritagról, mit gondol az adott produkcióról. Hogy egyáltalán felmerült a darabunk, vagy a nevünk, azt jelenti, figyelnek ránk, az pedig, hogy jelölik is a díjra, azt sugallja, jónak is tartották azt, amit létrehoztunk. Nagyon "munkás" darab a *Nagyon jól vagyok, Iszi, ne keress!*, ezért azt is merem gondolni, hogy a befektetett energiát is értékelik egy ilyen jelöléssel. A megjelent kritikák is azt emelték ki, hogy a színpadra került mozgásanyag megmunkált, kiértelt, igényes. Jó érzés, hogy ezt nem csak én gondolom így, hanem - a jelek szerint- látszott is.

Meglepett a díj?

• A jelölés lepett meg. Önmagában az, hogy bekerültem az első tízbe, nagyobb öröm és izgalom, mint aztán átvenni a díjat. Ez még fiatal elismerés, ezért az, aki korábban nem került vele kapcsolatba, nem is reménykedik benne, hogy megkapja.

Hogy érzed, a koreográfusi pályád mennyiben tud a figyelem középpontjában lenni?

• Amióta 2002-ben megjelentem az Inspiráción, folyamatosan érzem a szakma figyelmét. Ezt szerencsének és megiszteltetésnek egyaránt nevezhetem.

Többekről tudhatom, hogy a mai napig követik a munkáimat, legutóbbi bemutatónkra is sokan eljöttek a szakmából. Az viszont rejtély, hogy a nagyközönség mit gondol az előadásaimról. A bemutató talán az egyetlen előadás, amit ebben a szcénában nem nagy kihívás megtölteni, míg az újrajátszásnak ezerféle akadálya lehet.

A díjazott előadás mindössze kétszer ment.

• Részben szervezési okok miatt játszhattuk csak kétszer, részben az egyik táncos, Kántor Katalin sérülése miatt. De amióta a táncosaim többsége külföldön dolgozik, gyakorlatilag nincs olyan darabom, amit újra elővehetnénk - még, ha van is hozzá színpadunk. Nem akarok újra Szabó Csongor elköltözésén siránkozni, de mivel korábban a legtöbb darabom főszerepét ő játszotta, most gyakorlatilag nem vehetek elő a szekrényből semmit. Csupán a Trafóban létrejött új koreográfia és a *Nagyon jól vagyok Iszi ne keress!* az, ami mostanában játszható lesz. Szomorú jelenség, és némi fáradtságot is érzek emiatt: érdekes darabok és értékes pillanatok tűnnek el a semmibe.

Reménytelennek érzem ellene menni a rendszernek. Nincs rá hely, igény és pénz, hogy értékes produkciók kiforrjanak, mi több, kifussanak. Ez alapvetően rengeteg alkotót érint, akik néha több energiát adnak át és generálnak, mint például egy prózai előadás létrehozói. Nehezen feldolgozható ez a helyzet.

S ezt csak tetézi, ha valaki nem sűrgeti a bemutatókat, mint például te.

• Érdekes, hogy a legutóbbi premierünk elég közel volt az előzőhöz, s a próbafolyamat alatt többször is éreztem: még nem ürült ki a testem. Olykor azon kaptam magam, hogy hasonló mozdulatok kerülnek elő, mint az előző darabban. Ez zavaró - az embernek nyilván lehet mindig új és új mondandója, de nem feltétlenül háromhavonta. Szeretnék csak akkor darabot csinálni, ha van valódi, új gondolatom. Fontos, hogy fizikailag is szükségét érzem a közlésnek, és, hogy kimosódjon belőlem az előző darab, hogy higgadtan, tisztán nyúljak az új témához. Remélhetőleg van felismerhető mozgásvilágom, de igyekszem elkerülni a kényszeredett önmélteléseket.

Kevés annyira rossz érzés van a próbateremben, mint amikor az előző darabod lépései jönnek ki belőled - és más nem.

Mennyiben tekintheted saját koreográfiának, amikor egy musical-előadáshoz szegődsz mozgást tervezni?

• El tudom fogadni, hogy ez egy alkalmazott műfaj, ami szinte csak konfliktussal jár, talán azért nem sokkal, na és kompromisszumokkal is. Azt hiszem, ilyen helyzetben soha nem vagyok maximálisan elégedett a munkámmal, hiszen ilyenkor nincs annyi időm, amennyit a saját táncosaimmal egyébként elszőnléne egy-egy kompozíción. Alapvető különbség az is, hogy nem táncosokkal dolgozom, többször van olyan érzésem, hogy túl nehéz lépéseket, kombinációkat akarok betanítani a színészeknek. De ez így természetes, magam is elvárom, hogy a saját darabjaimban például a jelmeztervezők ne a saját művészi elképzeléseiket akarják megvalósítani, hanem a produkció igényeit és szükségleteit szolgálják ki. Felvállalhatatlan kéréseket természetesen nem teljesítek, egészséges egyezségekől viszont nem irtózom. Hiszen már önmagában az is egy kompromisszum, hogy prózai színészeknek tanítok be táncot: sok mindenre nem képes a testük.

Lehet mondani, hogy a saját táncosaidat viszont egyáltalán nem kíméled, ugye?

• A szerencsémnek köszönhetem, hogy valóban profikkal dolgozhatom általában, vagy, hogy egy osztályba járhattam a színművészetin a város egyik legjobb táncosával, Szabó Csongorral. Hozzá vagyok szokva, hogy képesek arra, amit kérek, és nem ütköznek alapvető akadályokba. Kemény vagyok, igen, de nagyon kedélyes próbafolyamataink vannak. Ha dolgozunk, akkor kifulladásig dolgozunk, de remekül érezzük közben magunkat.

És az izületek is nyilván...

• Vigyázunk rájuk, még, ha nem is mindig úgy tűnik. Csalóka dolgok ezek, de aki jól esik, annak nem fáj. A Nagyon jól vagyok... című előadásban ráadásul olyan izmok kerültek elő és mozdultak meg, amelyeknek a létezéséről nem is tudtunk.

Ennél a darabnál egyébként mi volt az a gondolat, amiből elindultál? Milyen közlésvágy mozgatott meg?

• A saját, akkori állapotomból indultam ki, amit úgy foglalnék össze: várakozás. Ellentétben számos visszajelzéssel, amely nagyon drámainak, sőt, tragikusnak minősítette ezt a darabot, én lírai könnyedségű koreográfiának terveztem, mi több, annak tekintem ma is. Az az állapot, amikor az ember már túl van valamin, de nem tudja, hogy mi áll előtte. Viszont biztos abban, hogy mindaz, ami megtörtént, az érte történt, még akkor is, ha nehezen dolgozható fel.

Banális érvnek tűnik ez, de meghatározó rácsodálkozásból indul.

Miért most szóaltattad meg először a táncosokat?

• Korábban előfordult már, hogy ráénekelünk a zenére, tehát már kinyitottuk a szánkat, azonban most tényleg először beszélünk prózában.

Az eredeti ötlet eleve az volt, hogy a darab címe (Nagyon jól vagyok, Iszi ne keress) repetitív módon ismétlődik adott jelenethez kapcsolódva.

Ezt aztán elvetettük a próbák során, miközben előtérbe került a korábbi ötletünk, a "hahózás".